

FAMILIEGHEIMEN

Eerder verschenen van Astrid Holleeder:

Judas

Dagboek van een getuige

Astrid Holleeder

Familiegeheimen

Lebowski Publishers, Amsterdam 2019

© Astrid Holleeder, 2019
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2019
© Omslagfoto: privécollectie van de familie
Omslagontwerp: Riesenkind, 's-Hertogenbosch
Typografie: Krijnie Gerritsen, *bijzee*

ISBN 978 90 488 5264 2
ISBN 978 90 488 5263 5 (e-book)
NUR 339 | 402

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de
nieuwste boeken via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Inhoudsopgave

7	Proloog	121	Iris 4
		124	Richie 2
15	EERSTE VERHOOR	131	Iris 5
17	Miljuschka 1		
34	Iris 1	137	DERDE VERHOOR
36	De rechtszaak	139	Mama 2
41	Iris 2	142	Bom
45	De Bunker	145	Sandra appt
52	Iris 3	153	De kuil
58	Mama 1	156	Mama 3
68	Sonja & Sandra	164	Iris 6
70	Richie 1	167	Tom
75	Miljuschka 2	170	Iris 7
79	TWEEDE VERHOOR	173	VIERDE VERHOOR
81	Oma, je liegt	175	Storm
83	Wandelen	176	Een vriend (V) van Cor
85	Familieman	179	Francis 1
88	Familiegeheimen	189	Francis 2
99	Normaal doen	192	Iris 8
106	Lievelingszusje	198	Angst is een slechte raadgever
110	Miljuschka 3	200	Iris 9

202	Nummer 1	329	ACHTSTE VERHOOR
207	Iris 10	331	WH sr.
212	Mama 4	337	Iris 16
214	Iris 11	339	Kleine rechercheur
		342	Zusjes
217	VIJFDE VERHOOR	344	Iris 17
219	Miljuschka 4	350	Schaken
225	Cardioloog	359	Iris 18
231	Sneaky		
234	Iris 12	365	NEGENDE VERHOOR
239	Fiets	367	Hond 3
245	Iris 13	371	Mama 5
249	Miljuschka 5	373	Winter
		375	Iris 19
253	ZESDE VERHOOR	378	Het zit erop
255	Cor	380	Iris 20
258	Iris 14	383	Eerste Kerstdag
263	Ik spreek de waarheid	385	Nieuwe dreiging
269	Muizenissen	395	Miljuschka 6
		398	Francis 3
279	ZEVENDE VERHOOR	400	Wachtwoorden en inlogcodes
281	Wim Endstra	401	Iris 21
291	Hond 1	406	Eén voor allen, allen voor één
314	De overgang	408	Iris 22
317	Hond 2		
324	Iris 15	410	Epiloog

Proloog

Wij, de vrouwen in jouw leven, zijn er niet meer voor jou.

Wie zorgt er nu voor je? Wie komt er bij je op bezoek? Wie doet je was en brengt je kleding? Je nette zwarte broeken, overhemden en truien, uitsluitend van het merk Hermès. Je zwarte spijkerbroeken, alleen van Levi's. Jouw leren jassen, riemen, nette schoenen en gympen, altijd van Hermès, je sportschoenen van Asics, je parfum van Gio en je jassen van The North Face.

Een zorgvuldig samengestelde garderobe: merken waar je niet van afweek. Mama, Sonja, Sandra en ik: we hadden thuis allemaal kleding van jou, voor het geval dat je je kwam omkleeden. Niet één maar tien overhemden, niet één maar vier paar schoenen, niet één maar vijf truien. Bij ieder van ons en bij de vrouwen met wie je op dat moment een relatie had, was er minstens een kast mee gevuld.

Bij mij stond de hele zolder vol. Die gevulde kasten vielen in het niet bij je kamer vol kleding in de appartementen waar je verbleef en die wij moesten verplaatsen als je een inval verwachtte. Ik heb mijn zolder leeggeruimd toen ik moest verhuizen. Ik heb alles van jou weggegeven. Ik vond dat ik daartoe wel gerechtigd was, nu ik de Scheldestraat moest verlaten omdat jij me nummer 1 op je dodenlijstje had gezet. Het weggeven was niet eens zo makkelijk. Er

zijn maar weinig mannen van jouw postuur.

Via Menno vond ik iemand. Een grote goedzak, die er geen flauw benul van had dat een Hermès-broek en een paar Hermès-schoenen net zoveel kosten als het halve maand-salaris dat hij verdiende. De beste man wilde de gulle gever graag persoonlijk bedanken, maar mocht van mij niet weten dat hij in de kleren van de beruchte Willem Holleeder liep. Menno vertelde hem dat de kleding van een cliënt van hem was geweest, die helaas was overleden. Doodgeschoten? had hij gevraagd. Ja, had Menno maar gezegd om verdere vragen te voorkomen. De goedaardige man had daar gelukkig geen probleem mee en ik was eindelijk van jouw zoot af.

Jouw was doen was altijd de taak van mama of Sonja. Voor ieder bezoek in de gevangenis stonden ze weer in de rij om schone kleding in te voeren, en je vuile kleding uit te voeren. Je bent heel precies op je kleding en vertrouwde jouw vuile was alleen aan een van hen toe. Met de grootste zorg en het door jou bepaalde wasmiddel, wassen, droogden en strekken ze je kleding en maakten het met een speciaal daarvoor bestemd elektrisch apparaatje pluisvrij. Nadat Sandra zich had bewezen mocht zij die taak overnemen.

Naast je praktische verzorging, stroomlijnden Sonja en mama het bezoek van de verschillende vrouwen in jouw leven. Dat was een logistieke uitdaging. De dames wilden allemaal bij je langskomen, vaak op hetzelfde moment. Om ervoor te zorgen dat ze elkaar niet onverhoopt tegen konden komen, werd de een structureel voorgelogen over de bezoektijden. Anderen moest verteld worden dat je geen bezoek mocht ontvangen.

Wie regelt dat nu voor jou? En wie stort er geld op je re-

kening, zodat je eten en drinken kunt bestellen in de gevangeniswinkel? Elke week vulde je de boodschappenlijst in en werd de week daarop alles op je cel afgeleverd. Cola light, zes blikjes per dag, vlees, vis, rijst, spaghetti, allerlei verse groenten, zuivelproducten, kruiden, alles wat je bij de supermarkt kunt halen, maar dan in minder varianten. De boodschappen die je in de gevangenis kunt veroorloven bepalen de hiërarchie. De gedetineerden aan de top van de voedselketen kunnen kopen wat ze willen.

Ik weet van een gedetineerde die eens levende kreeften op zijn cel rond had lopen. Hij kookte ze met het koffiezetapparaatje dat hij op cel had. Dat waren de jongens die wat aan hun strafbare feiten over hadden gehouden.

Gedetineerden die geen boodschappen kunnen bestellen, zijn veroordeeld tot het eten dat ze in de bajes serveren. Bajesvoedsel is voor 'de armen', 'de krummelaars' die misdrijven plegen waar niet veel mee te verdienen valt: een beroving van een portemonnee of een winkeldiefstal. De 'legenaars', die geen cent te makken hebben.

Door in de gevangenis te werken, kunnen ze wekelijks een klein bedrag verdienen. Door knijpers te maken, parfum in te pakken, of schroeven en bouten in elkaar te draaien. Zo kunnen ze in aanvulling op het rantsoen dat ze vanuit de inrichting verstrekt krijgen wat extra's kopen: een blikje tonijn, een pakje sigaretten, wat frisdrank.

Jij ging niet naar de arbeid. Jij hebt nooit knijpers gemaakt. Jij had het geld niet nodig. Jij hoefde geen bajeseten te eten.

Als je in afzondering zat, kookte je zelf. Je wokte veel groente, bakte weleens een cake en vond dat je een heerlijke spaghetti bolognese kon maken. Ging je naar een gewoon

regime, dan liet je het koken meestal over aan een ander. Je vond altijd wel iemand die dat goed kon. Jij leverde de ingrediënten, de ander kookte en mocht in ruil daarvoor mee-eten. Je bent snel populair als je je medegegetineerden wat kan geven. ‘Neem even een trainingspak voor die jongen mee. Hij heeft hier niets.’ Een makkelijke manier om mensen aan je te binden. Je weet nooit wanneer ‘voor wat hoort wat’ weer van pas zou komen.

En wie houdt er nu buiten de gevangenis alles voor jou in de gaten? Wat er over jou gezegd wordt, en door wie? Je hebt aan weinig woorden genoeg om te weten wat er speelt. ‘Die is met die’ betekent: die zijn nu samen. Samenwerkingsverbanden gebaseerd op gedeelde belangen. Gelegenheidsformaties, voor als er iets te verdienen valt. Wat kunnen ze over jou zeggen? Kan dat jou benadelen? Iedereen weet wel iets van elkaar. Dat zorgt er ook voor dat er over elkaars misdaden gezwegen wordt. Maar voor hoelang? Liever hou je zelf een vinger aan de pols. Dus gaat ook in de gevangenis het bewaken van jouw strafbare geheimen gewoon door.

Bezoek van vrienden laat je niet komen. ‘Lekker rustig,’ zeg je. In werkelijkheid wil je geen bezoeklijst waaruit blijkt dat de groten der onder-aarde bij jou aan tafel aanschuiven. Jij wilt geen zichtbare lijntjes met je collega’s, want ook al hoort, begrijpt of heeft Justitie niet door wat jullie met elkaar bespreken; enkel het feit dat je elkaar kent en de moeite neemt elkaar te bezoeken, zegt vaak genoeg.

Bezoek wordt afgeluisterd en opgenomen en je wilt voorkomen dat zij per ongeluk of bewust iets verkeerd zeggen, dat als bewijs tegen je gebruikt kan worden. Met elkaar praten in de tentie is altijd een gevaar. Jij sloot je er zo veel mogelijk voor af.

De Extra Beveiligde Inrichting is in dat opzicht zo slecht nog niet. Daar zitten geen verslaafden die komen bedelen bij je celdeur. Daar hoeft je geen cel te delen met een wildvreemde, van wie je niet weet of het misschien een politie-infiltrant is. In de EBI zit je alleen op een cel en, heel belangrijk, je hebt er een douche voor jezelf. Je hebt er de garantie dat je alleen met gelijkgestemden zit: zware geweldsjongens, grote criminelen, die net als jij in de eredivisie van de onderwereld spelen, het klappen van de zweep kennen, weten dat alles wat je zegt tegen je gebruikt kan worden in de rechtszaal, die je daarom niet hoeft te vertellen dat ze niet hardop mogen praten, niet tijdens bezoek en niet over de telefoon, die weten hoe ze camera's moeten omzeilen, die zich niet laten verleiden tot een gezellig praatje met de bewaker waar later een proces-verbaal van wordt opgemaakt dat je in het straf-dossier terugvindt.

Niemand van buiten kon bij jou binnenkomen. Dus kwamen ze bij jouw advocaten, of bij ons. Om boodschappen door te geven die wij weer aan jou doorgaven. Via de manier waarop alleen wij met elkaar communiceerden. Of via Sandra, tijdens jouw bezoek zonder toezicht. Twee keer per maand konden jullie vrijuit met elkaar fluisteren, omdat gedefinieerden recht hebben op seksueel contact.

Alles wat wij buiten hoorden en wat op jouw positie van invloed kon zijn, meldden we je. Je wilde niet verrast worden door een kennisachterstand. Sandra hield de media bij, en bracht daarvan verslag uit. Ze was een meester in het googelen. Dat ze daarmee ook foto's van jou en Sandy, dat meisje uit Utrecht, gezellig samen op de scooter, tegenkwam, was niet jouw bedoeling, maar daar loog je je met het grootste

gemak weer uit. Het maakte je toch niets uit of je werd geloofd, jij deed waar je zin in had en anders rotte Sandra maar op.

Je hebt je altijd omringd met vrouwen die jou op je wenken bedienden. Wie doet dat nu allemaal voor je? Is het nog steeds Nicole, Maartje of Sandy? Of heb je inmiddels nieuwe vrouwen gevonden die onze taken overgenomen hebben?

In de gevangenis zijn er vrouwen genoeg: bewaarsters, kapsters, directrices. En niet te vergeten 'fans' van buiten, die zich in hun brieven aan jou aanbieden, soms compleet met naaktfoto's. Het is nooit anders geweest, en het zal nu ook weer zo gaan. Jij vindt ze wel weer, de vrouwen die voor je rennen. Ze gaan je uit liefde helpen, om jouw pijn te verzachten, geven zich helemaal over aan het drama in jouw leven, zetten vrijwillig hun eigen leven opzij, voor jou, want zij zijn niet belangrijk. Jouw leven is belangrijk, dat zullen ze snel met je eens zijn, hun leven zal draaien om jouw leven, ze zullen verdrinken in hun liefde voor jou.

Maar het gaat jou niet om de liefde. Het liefdesspel is voor jou enkel een manier om conrole over de ander te krijgen, de bevestiging van je sterke ego. Eenmaal onder jouw invloed, zijn ze verloren. Rustig aan zal jij je aantal onderdanen uitbreiden tot je beschikt over een leger aan vrouwen die bereid zijn voor je te vechten. Ze zullen het wel vermoeden, maar zullen nooit zeker weten dat zij niet de enigen zijn. Sommigen zal het ook niets uitmaken, want jij bent zo bijzonder. Je gaat onderzoeken hoever je met ze kan gaan. Steeds verder, tot ze precies doen wat jij wilt. Dat is het machtsspel dat jou interesseert, en dat je al een leven lang speelt.

Kijken hoever je mensen kunt krijgen. Ver, schat ik in.

Heel ver. Minstens zover als Fred Ros, de moordmakelaar die de liquidatie van Thomas van der Bijl regelde. Hij heeft diens moord laten plegen door het broertje van het kapstertje dat werkte in de gevangenis waar hij zat, en met wie hij een relatie was aangegaan.

Nee, ik hoef me geen zorgen te maken.

Jij bent niet alleen.

Zolang er vrouwen zijn, zit jij goed.

EERSTE VERHOOR

Miljuschka I

‘Is er iets?’ vraagt Sonja. ‘Je kijkt zo geschrokken. As, wie had je aan de telefoon?’

‘Mil.’

‘Is er iets met haar? Wat kijk je nou raar.’

‘Ze wil een gastouder inhuren.’

‘O, echt?’

‘Ja.’

‘Wat heb je tegen haar gezegd?’

‘Dat het een goed plan is.’

‘Nee!’

‘Ja. Zij moet toch ook verder.’

Een gastouder die op mijn kleinkinderen komt passen. Het klinkt zo anders dan een oppas. Een oppas is jong, ongebonden. Een gastouder is minstens van mijn leeftijd, een moeder of een oma.

Ik word vervangen.

Voordat ik ging getuigen, was ik er altijd. Elke dag kon Miljuschka een beroep op me doen. Ze hoefde maar te roepen en ik zette alles opzij voor haar en de kinderen. Maar dat gaat niet meer. Nu is er straks een nieuwe oma in haar huis en die nieuwe oma wordt misschien wel haar nieuwe moeder, als het goed klikt.

Maar ik laat me niet zonder slag of stoot de band met mijn

kind afnemen door zo'n ouder die te gast is. Ik moet andere manieren vinden om betekenis in Miljuschka's leven te houden. Misschien kan ik haar helpen bij het schrijven van haar cheesecakeboek, research doen, recepten uitproberen. Ook al heb ik sinds het moment dat zij het huis uitging nog maar weinig potten en pannen aangeraakt, ik ben, net als zij, dol op koken.

Een liefde voor eten die ik aan mijn eerste ex Jaap heb overgehouden. Toen ik op mijn achttiende bij hem kwam, had ik nog nooit in mijn leven gekookt. Zelfs geen ei gebakken. Thuis heerste geen eetcultuur. We aten traditioneel: aardappelen, groente en als het kon vlees. De meeste gezinsleden prakten dat met appelmoes tot een vieze, dikke smurrie. We aten met alleen een vork.

Ik zal een jaar of tien zijn geweest toen ik zag dat mijn buurvrouw Pepi vork én mes gebruikte, en ik mezelf dat ook aanleerde. In de jaren daarvoor deed ik wat wij allemaal deden om ons bord leeg te krijgen: bord voor de mond en zo, met de vork, het eten naar binnen schuiven.

Samen aan tafel was bij ons niet bijzonder gezellig en als mijn vader aanschoof zelfs een kwelling.

Eenmaal vijftien jaar oud, en weg bij mijn vader, at ik bij mijn moeder thuis alleen nog brood met rosbief. Elke dag hetzelfde. En ik at fruit, kilo's fruit. Iedere zaterdag na mijn werk achter de groente- en fruitstal op de markt op de Lindengracht, kreeg ik van mijn bazin tassen vol fruit mee naar huis. Ik at nooit één kers, ik at een kilo kersen achter elkaar. Ik nam nooit één aardbei, maar at gelijk een doos van een pond leeg. Niet één mandarijn, maar het hele netje ging op. Dat doe ik nog steeds, ik verorber minstens

een kilo fruit per dag. In de zomer loopt dat makkelijk op naar twee kilo. Een watermeloen en een ananas erbij en je zit zo aan dat gewicht. Tot ik bij Jaap ging wonen, was dat wat ik at. Brood met rosbief en fruit. Jaar in, jaar uit. Koken en aan tafel zitten was voor dat dieet niet nodig.

Jaap stond zo veel mogelijk achter het fornuis. Hij had een hele rij kookboeken en zette met het grootste gemak en veel plezier iedere dag een driegangenmenu op tafel. Als zijn souschef leerde ik au bain-marie koken, blancheren, pocheren. Het was een ontdekkingsreis door de keuken. Spannend, leuk en gezellig. Een veelheid aan smaken die ik nooit eerder had geproefd, kwam daar samen. Dat de grootse koks mannen waren, was voor mij een cultuurschok. Koken was geen vrouwentaak, koken was een kunst.

Mijn voorliefde lag bij zoet. Koekjes en taarten bakken samen met Miljuschka. Nadat een vriendin mij vroeg haar taartenbakservice een tijdje waar te nemen, kon ik er zelfs wat geld mee verdienen. Ze leverde appeltaart, notentaart, worteltaart, cheesecake en quiches aan restaurants, cafés en koffiebars verspreid over Amsterdam. Het was de tijd dat huisgemaakte taart in raakte en zij was in dat gat in de markt gesprongen. Ik bakte zo'n vijf taarten per dag. De gevulde taartdozen stapelde ik in grote tassen en hing ze aan mijn stuur. Zo fietste ik van afleveradres naar afleveradres. Een taart bakken kon ik wel, mijn diensten aan Miljuschka aanbieden zou haar niet verbazen.

'Nou leuk, mam. Begin maar met je in te lezen. Ik stuur je een bestand van de geschiedenis van de cheesecake. Maar heb je niet iets beters te doen?'

'Ik dacht eigenlijk: dan ben ik op afstand, maar toch bij

jou betrokken. Dan doen we iets samen, al ben ik niet bij je. Dat is goed voor onze band.'

'O, maar daar hoef je het niet voor te doen. Dat hebben wij toch helemaal niet nodig?'

'Nee? En dat wat je laatst zei over die gastouder dan?'

'Die gastouder?'

'Ja, die oma die je in wilde huren voor de kinderen?'

Ze begint te lachen. 'O, dat? Nee, dat lijkt me toch niks.'

Een last valt van mijn schouders. Ze ziet het aan me en zegt: 'Opgelucht?'

'Behoorlijk.'

Ze omhelst me. 'Wat ben je toch raar. Er is niemand die zoveel voor mij en de kinderen betekent als jij. Denk je nou echt dat als jij een beetje tegenslag hebt in je leven, we je dan zomaar aan de kant zetten? Je bent er altijd voor mij en de kinderen geweest. Je bent onvervangbaar, mam.'

Mijn hart maakt een sprongetje. Ik ben mijn dochter niet kwijt.

Ik kreeg Miljuschka toen ik twintig was, in een tijd dat de meeste moeders op het schoolplein al een carrière en grijs haar hadden. Waar ik vandaan kwam, de Jordaan, was twintig jaar helemaal niet jong en carrière maken niet belangrijk.

Drie maanden na de bevalling kreeg ik last van buikkrampen, hevige pijnen die op de meest vervelende momenten terugkeerden. Ik voelde me constant uitgeput en draaiërig, maar het ergste was dat mijn gewicht enorm afnam, terwijl ik alles at, nee, letterlijk vrat, wat ik voor mijn mond kreeg.

Toch ging ik binnen zes maanden van 62 naar 54 kilo. Ik had bijna geen benen en billen meer en kocht mijn spijkerbroeken op de kinderafdeling van de C&A.

Mijn omgeving begon te fluisteren: 'Pssst, volgens mij heeft ze anorexia.' En ga dat maar eens ontkennen, als je eruitziet als een gratenpakhuis.

'Het moederschap is zwaar en ze is ook nog zo jong,' ging het gefluister achter mijn rug verder. Ook dat nog: ik voelde me doodziek en nu kwam dat omdat ik een jonge moeder was.

'Ik heb geen anorexia, ik eet me wezenloos,' verdedigde ik me keer op keer. Maar wat ik ook zei, het had geen zin, dat eten deed ik voor de 'show'. De krampen werden steeds erger en als ik in bad lag, kon ik mijn buik zien bewegen, alsof ik alweer maanden zwanger was.

'Moet je nou kijken, Jaap,' wees ik hem op het gewiebel in mijn buik. 'Elke ochtend ben ik misselijk, het kan toch niet anders dan dat ik zwanger ben?'

'Dan moet je het even laten testen,' antwoordde hij.

'Dat doe ik gelijk als ik van Cor en Wim in Frankrijk terug ben.'

Maar bij dat bezoek kwam ik niet aan. Onderweg zwol de pijn om de tien minuten aan, alsof ik weeën had. Bij Antwerpen was het zo hevig, dat ik het uitgilde. Ik móést terug.

Eenmaal thuis nam het enigszins af en viel ik uitgeput in slaap. De volgende dag ging ik naar de dokter. Zijn conclusie was dat ik een miskraam had gehad. Dat paste wel bij het beeld dat ik er zelf van had. En passant vroeg hij of ik wel genoeg at. Hij vond me erg mager en vroeg zich af of het moederschap niet te zwaar voor me was, ik was nog zo jong.

Hij ook al?

Maar ondanks de ‘miskraam’ bleven de krampen. De volgende dag ging ik boodschappen doen, en onderweg naar de Albert Heijn op de Utrechtsestraat voelde het alsof ik alles liet lopen. Met mijn billen tegen elkaar geklemd schuifelde ik naar huis, de trap op en naar de wc.

Ik deed mijn broek naar beneden, maar anders dan ik verwachtte zag ik een witte spaghettisliert door mijn onderbroek bewegen. Snel pakte ik een maandverbandzakje en wurmde de sliert erin. Ik waste mijn handen en liep naar de dokter. Hij deed zelf de deur open.

‘Ik denk dat ik weet wat ik mankeer, dokter.’

In zijn spreekkamer opende ik het zakje.

Hij keek naar de spaghettisliert en vroeg: ‘Wat is dat?’

‘Dat zijn de geslachtsrijpe delen van een lintworm, de rest van dat beest zit nog in mijn lichaam. De parasiet heeft zich door mijn hele darmstelsel gewurmd en doet zich te goed aan alles wat ik naar binnen werk. Als ik even niets eet, wordt hij kwaad en begint te bewegen. Dat veroorzaakt die pijnweeën, dat is wat ik op en neer zag gaan in mijn buik. Hij vreet al mijn voedingswaarde weg en daardoor ben ik zo mager.’

‘Een lintworm? Maar dat komt in Nederland bijna nooit meer voor!’ riep hij.

Dat klopte. Ik had de eitjes van de lintworm ingeslikt, verstopt in de rauwe ossenhaassaté die ik had gegeten in het hotel in Beauvais, tijdens mijn bezoek aan de jongens.

De dokter gaf mij een recept dat mij van die hinderlijke parasiet moest verlossen. Dat was geen pretje. Wat er via de voorkant met de afmeting van een made in was gekomen, moest er als een meterslange reuzenworm via de achterkant uit. Na wat bitterzout, medicatie en een vreselijke ervaring

op de wc, lag het te kronkelen in de pot. Wat daar lag had toch echt niets met mijn jeugdige moederschap te maken.

Integendeel, ik had heel duidelijke opvattingen over het moederschap. De vrouwen in onze familie hielpen elkaar bij het grootbrengen van onze kinderen: mijn moeder, Sonja en ik. We wilden allemaal het beste voor onze kinderen, we hadden alleen verschillende ideeën over wat het beste was en hoe dat te bereiken.

Miljuschka zat op haar twaalfde al piepers te schillen bij de groenteboer aan de overkant van ons huis. Sonja vond het zielig dat Miljuschka bevroren handjes kreeg van het koude water, voor twee gulden vijftig per uur.

Veel steun van het mannelijk geslacht hadden we niet. Miljuschka had vanaf haar negende in Jaap al geen opvoeder meer, en Cor had het opvoeden altijd aan Sonja overgelaten. Zijn bijdrage bestond uit de kinderen hun zin geven. En als hij zich al met de opvoeding bemoeide, was dat niet bepaald een pedagogisch hoogstandje. Francis was vijftien toen Cor haar vriendje wilde gaan uitleggen dat hij zijn dochter goed moest behandelen. Ze zat thuis gezellig met hem op de bank toen Cor binnenkwam. Zijn beige poloshirt was doordrenkt van het bloed en de glasscherven vielen uit zijn camelkleurige broekspijpen. Cor was doorgezakt in de lounge van een hotel en was daar stomdronken achterover door een glazen tafel gevallen. Francis heeft dat vriendje nooit meer teruggezien.

In groep drie van de basisschool, toen alle kinderen al lang en breed hun naam konden schrijven, kwam Miljuschka niet verder dan vier onherkenbare krabbels. Nu had ik haar ook geen eenvoudige naam gegeven. Roos of Anna was een stuk

makkelijker geweest, maar haar bijzondere naam was niet het enige wat zij niet kon schrijven.

Lezen bleek ook een probleem. Als er stond: 'Kees zit op de wip,' dan las zij: 'Pim zit op de roos.' Met haar oefenen hielp niet. Ik werd er wanhopig van. De oorzaak lag duidelijk dieper, maar ik had geen idee wat er met haar aan de hand was.

De directrice helderde dat in een persoonlijk gesprek met mij op. Miljuschka had een laag IQ en moest het volgende jaar naar de lomschool. Ik herkende mijn dochter niet in haar verhaal en besloot zelf op zoek te gaan naar de oorzaak van het probleem. Een moeder die Nederlandse les gaf op een middelbare school attendeerde mij op het bestaan van dyslexie. Ik had er nog nooit van gehoord, maar kwam er al snel achter dat ook Jaap, Miljuschka's vader, zwaar dyslectisch was, en dyslexie een erfelijke aandoening.

Ik liet Miljuschka testen en ze bleek inderdaad dyslexie te hebben. Het was voor mij, maar vooral voor haar, een enorme opluchting te weten waarom zij 'anders was'. Ze was niet dom, ze had gewoon een 'afwijking'. Het was bovendien een probleem waaraan gewerkt kon worden op een speciaal instituut. Met mijn bevindingen ging ik terug naar de directrice. Miljuschka hoefde uiteindelijk niet naar een lomschool, maar zou wel blijven zitten.

Na die mededeling kwam ze diepbedroefd uit school. Thuis liep ze naar boven, naar haar kamer. Huilend lag ze op bed, met haar gezicht in haar kussen. 'Ik wil doohood!' brulde ze.

Ze zou afscheid moeten nemen van al haar klasgenootjes. Mijn hart brak.

Het instituut waar zij heen ging, kreeg het met een speciale methode wel voor elkaar haar te leren lezen en schrij-

ven. Binnen een halfjaar was ze op het niveau dat bij haar leeftijd paste. Aan het einde van de basisschool kreeg ze een gymnasiumadvies. Ze twijfelde tussen de koksschool en het gymnasium. Ik vond het allebei prima.

Ik vond alles aan haar geweldig. Ik moest alleen even slikken toen duidelijk werd dat ze geen enkel balgevoel had. Ik nam haar van kleins af aan altijd mee naar de sporthal als ik wedstrijden moest spelen.

‘Is dat jouw dochter?’ vroegen mensen vaak aan mij, terwijl ze meewarig toekeken hoe ze een bal in de basket probeerde te gooien.

‘Ja.’

‘Hoe is het mogelijk, hè?’

‘Tja, Mil is Mil.’

Ze koos uiteindelijk voor het Vossius Gymnasium.

De puberteit was aangebroken. Mijn grootste angst was dat ze onder de invloed van een verkeerd vriendje zou komen, of drugs zou gaan gebruiken. In mijn werk had ik het zo vaak gezien, volwassenen die al jong aan de heroïne of cocaïne verslaafd waren geraakt. Volledig afgestompt van elke realiteit dachten ze alleen aan scoren. Vaak was de verslaving slechts een symptoom van een dieper liggende oorzaak: speedgebruik omdat ze ADHD hadden en daar – je zou het niet verwachten – rustiger van werden; emotionele problemen werden verdoofd met heroïne; onzekerheid die door een snuif cocaïne als sneeuw voor de zon verdween. Drugsgebruik als zelfmedicatie was vaak het begin van een leven met verslaving.

Ik zag de wanhoop bij de ouders, die hun kind zagen veran-

deren in monsterlijke volwassenen die maar een doel hadden: drugs gebruiken. Elke keer weer lieten ze hun zieke kind binnen om vervolgens thuis te komen in een leeggehaald huis. Ze namen het zichzelf kwalijk dat ze tekortschoten, werden verteerd door schuldgevoel. Verslaving is een vreselijke ziekte, die de hele omgeving tot op het bot sloopt.

In mijn praktijk had ik een cliënte, Christine. Je zag aan haar dat ze ooit een mooie, lange vrouw met blond haar was geweest, maar nu was haar haar vet en piekerig, en miste ze drie voortanden. Een was eruit geslagen door haar pooier. De andere twee hadden zomaar losgelaten. Ze sliep alweer dagen op straat toen ik haar in het politiebureau kwam opzoeken. Ze verontschuldigde zich, ze had nog geen gelegenheid gehad zich te wassen. Ze zat altijd vast voor hetzelfde: winkeldiefstal. Net zoals vrijwel al mijn verslaafde cliënten, overigens. Ze pleegden zelden ernstige misdrijven. Het beperkte zich tot uit honger een broodje stelen bij de supermarkt. Of als ze nog geen honger hadden, het stelen van tandpasta, wasmiddel of parfum, omdat dat makkelijk te verkopen viel en relatief veel opbracht. Vrouwelijke verslaafden hoefden niet snel misdrijven te plegen om in hun verslaving te voorzien, ze konden hun lichaam verkopen. Zo bleven ze buiten het strafrecht.

Christine was daar een uitzondering op. Ze prostitueerde zichzelf, maar was ook uiterst bedreven in het plegen van winkeldiefstallen. Dat ging jaren goed, totdat haar uiterlijk zo was aangetast door haar drugsgebruik dat iedere winkelbediende als vanzelf op 'die junk' lette als ze binnenkwam: haar uiterlijk verhoogde haar pakkans. Eenmaal op het politiebureau kwam ze tot rust, kreeg ze de gelegenheid zich

te douchen en haar slaaptekort een beetje in te halen. Soms kreeg ze op het bureau schone kleren. Later bracht ik die voor haar mee. We hadden dezelfde maat. Broeken, vesten, truien, t-shirts. Ik vulde haar garderobe aan zodat ze eenmaal vrij weer even vooruit kon.

‘Moet ik lang?’ was altijd haar vraag.

Ze had een hekel aan vastzitten, wilde altijd zo snel mogelijk weer naar buiten om te kunnen gebruiken. Binnen zitten zonder drugs was een gedwongen afkick waar ze bang voor was. De nachtmerries kwamen dan weer terug. Nachtmerries over haar moeder, die ze als zevenjarig meisje dood gevonden had, met ingeslagen schedel.

‘Het is daarna nooit meer goed gekomen met me.’

Ik begreep haar wens snel vrij te komen maar al te goed. En ze was zo sympathiek dat het haar vaak werd gegund. Ze kreeg altijd wel een beetje korting op de standaardstraffen die voor winkeldiefstal werden opgelegd.

‘Ik zie je morgen op zitting,’ rondde ik mijn bezoek aan haar af.

‘We gaan er weer tegenaan!’ riep ze strijdlustig.

De volgende dag kwam ze opzichtig de zittingszaal in lopen. Brede glimlach op haar gezicht, borst vooruit en wijzend op haar t-shirt. Daar stond op geschreven: *You don't wanna know who my lawyer is*. De rechtbank moest lachen.

‘Mooi hè,’ zei ze. ‘In de bajes geruild voor een broek en een trui. Kost wat, maar dan heb je ook wat.’

Dit had ze speciaal voor mij gedaan.

Langzamerhand ging haar gezondheid achteruit. Meer tanden hadden losgelaten en ook haar blonde haar bedekte niet meer haar hele hoofd. De kleren die ik voor haar mee-

bracht, waren inmiddels drie maten te groot. In de prostitutie vond ze bijna geen werk meer. Te oud. Te zeer aangetast door de drugs. Zelfs haar vaste klanten waren overgegaan op meisjes van net boven of net onder de achttien. Ze zat op het bureau, omdat ze brood en een pakje rosbief had gestolen.

‘Dat maakte mijn moeder vroeger voor me als ik ziek was,’ zei ze met een voor haar ongebruikelijke weemoed in haar stem. ‘Van rood vlees sterk je aan. Denk je dat ik lang moet?’ vroeg ze zacht.

‘Nee. Een week denk ik.’

‘Ik vind het wel lekker om even vast te zitten. Ik ben moe, As.’

Ze hoefde inderdaad maar een week. Vanuit het huis van bewaring belde ze me.

‘Ik wil je bedanken voor alles wat je voor me hebt gedaan.’
Ik heb haar daarna nooit meer gezien.

Opvoedkundig bracht ik mijn angst voor verdovende middelen tot uiting door Miljuschka eens in de zoveel tijd te vertellen dat ik haar op de wereld had gezet, en dat als ze aan de drugs zou gaan, ik haar er ook weer vanaf zou halen.

Om dat te voorkomen nam ik haar mee naar bureau Warmoesstraat. Ik moest daar een cliënt bezoeken, en liet haar binnen wachten.

‘Kijk maar goed om je heen,’ zei ik en liep onder begeleiding van een agent naar het cellencomplex. Vooral in bureau Warmoesstraat was het een komen en gaan van arrestanten, van wie het gros leed aan een verslaving. Zij liepen daar in en uit, verwaarloosd, hongerig, vaak luidruchtig en verward.

‘Neem het maar goed in je op. Dit gebeurt er met je als je drugs gebruikt.’

Een jaar later was ik uit eten met kantoor. Ik zag dat ik al elf oproepen had gemist en belde het nummer terug.

‘Met bureau Warmoesstraat.’

‘Met mevrouw Holleeder. U heeft mij gebeld, zag ik. Kan ik iets voor u doen?’

‘Ja, mevrouw Holleeder, wij proberen u al een poosje te bereiken.’

‘Sorry. Ik heb mijn telefoon niet gehoord.’ Ik was volledig in de veronderstelling dat het om een cliënt van mij ging.

‘Wij hebben u gebeld, omdat wij uw dochter hier hebben zitten.’

Mijn wereld stortte in.

‘Mijn dochter? Waarvoor?’

‘Poging tot winkeldiefstal.’

Mijn hoofd begon te tolleren.

‘Ze mag al een poosje naar huis maar we konden u niet bereiken. Kunt u haar komen halen?’

Volledig van slag stapte ik in mijn auto. Onderweg naar het bureau werd ik steeds bozer. Hoe haalde ze het in haar hoofd! Winkeldiefstal. Ze doet precies wat ik niet wil. Ze bevestigt het stigma dat we al hebben. Dit wordt misschien wel een probleem met de Kinderbescherming. Het is toch een kind van een Holleeder. Dat trekt aandacht. Ze zullen denken: het zal daar wel fout zitten. Jonge moeder, veel oudere vader, gescheiden. Opa een alcoholist.

De paniek sloeg toe. Waarom veroorzaakte ze deze ellende? Had ik daarvoor zo hard gewerkt? Ik had haar laten zien dat je moet studeren om wat te bereiken en dat je nor-

maal moet werken voor je geld. Ik had een omgeving voor haar gecreëerd met sporters, kunstenaars, afgestudeerden, advocaten en promovendi. Een wereld van doorzettingsvermogen en intellect in plaats van domheid en materialisme.

Alles waar ik voor gevochten had was mislukt.

‘Daar zit ze. Ze is nogal bang voor uw reactie.’

‘Dat is maar goed ook,’ antwoordde ik.

Ik trok haar bij haar arm de cel uit en sleurde haar mee naar de auto.

‘Sorry mam, sorry,’ hilde ze.

‘Waarom, Mil? Waarom heb je dit gedaan? Ik werk me kapot om je alles te geven wat je nodig hebt. Waarom doe je dit? Je weet wat dit betekent, hè? Misschien plaatsen ze je wel uit huis!’

In de auto groeiden mijn angsten uit tot blinde woede, de spanning in mijn lichaam explodeerde. Ik stopte op de brug, trok haar uit de auto en duwde haar tegen de reling.

‘Jij wilt stelen!?’ schreeuwde ik buiten mezelf. Ik duwde haar richting het water.

‘Mam, ik ga vallen. Hou op!’

In een flits zag ik mezelf staan. Een woesteling. Gewelddadig, agressief. Gedreven door pure paniek was ik niet in staat anders te reageren dan mijn vader. Ik begon te huilen. ‘Wat nou als ze je van me afnemen?’

Ik had haar zo veel mogelijk bij die schaduwkant van mijn familie weggehouden, en toch overkwam het me. Het liet me niet los. Ik preekte aan een stuk door over normen, waarden, schuld, schaamte, de manier waarop er toch al naar ons gekeken werd, gevaar en afglijden. Ze incasseerde het schuld-

bewust. ‘Je lijkt je oom wel,’ besloot ik mijn preek.

‘Mam, ik heb geprobeerd een t-shirt te pikken, ik heb niemand ontvoerd.’

Het duurde lang voordat de realiteit mijn paniek had ingehaald. En die realiteit was dat Miljuschka sinaasappels moest persen in een verzorgingstehuis, als straf voor haar misstap.

‘Waarom heb je het eigenlijk gedaan?’ vroeg ik.

‘Omdat Sofie het ook deed,’ antwoordde ze.

Sofie zat twee klassen hoger dan Miljuschka, het was supercool om als brugpieper bij de oudere kinderen te mogen horen.

Na het behalen van haar gymnasiumdiploma studeerde ze nog heel even rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Van mij hoefde dat niet, dan zou ze zich – net als ik – elke dag met de ellende van anderen bezig moeten houden. Gelukkig duurde dat avontuur maar heel kort.

‘Ze heeft altijd al gezegd: “Oma, ik wil later met mijn koppie op tv”,’ zei mijn moeder trots als een pauw toen haar kleindochter het had geschopt tot de laatste sollicitatieronde als vj, voor de televisiezender TMF.

‘Maar het is nog niet zover, mam, en daarom kom ik even langs. Ik wil niet dat er door de telefoon gesproken wordt over Mils sollicitatie. Straks luistert de politie weer mee, gaan ze even langs bij TMF en verpesten ze het voor haar. En Wim mag het al helemaal niet weten, want die gebruikt het toch alleen maar hoe het hem uitkomt en dat is nooit in het voordeel van Mil. Dus niet over praten, met niemand,’ zei ik.

‘Nee, natuurlijk niet, dat doe ik toch nooit,’ antwoordde mijn moeder. ‘Ik ben zelf ook veel te bang dat haar familieachtergrond een reden is om haar af te wijzen.’

‘Daarom,’ zei ik. ‘We kunnen niet hebben dat daar de aandacht op wordt gericht, want dan kan ze het wel vergeten.’

Zo ging ik alle vrouwen in onze familie af.

‘Son, niet bellen.’

‘Fran, niet bellen.’

Ze werd aangenomen en moest direct verhuizen om elke associatie met haar oom te voorkomen. Om haar beoordeeld te laten worden op wie zij is en niet om wat haar oom heeft gedaan.

Ik moest haar naar een wereld laten gaan waar ik nooit deel van uit zou kunnen maken. Nooit naar een première, nooit naar een boekpresentatie. En als ik er was, was ik er nooit als de trotse moeder van Miljuschka, maar als een vriendin of een visagiste.

Ik zo anoniem mogelijk, zij zo bekend mogelijk.

Toen al.

Na TMF speelde ze een rol in *Onderweg naar Morgen*, tot dat ze ervoor koos zwanger te worden en thuisblijfmoeder te zijn. Ze deed precies datgene waar ik me aan had willen ontworstelen. Huisvrouw en moeder zijn stond voor mij gelijk aan mishandeld worden, geen enkele vrijheid hebben en bij een tirannieke man moeten blijven, omdat je geen eigen inkomsten hebt. Maar Miljuschka had daar geen last van.

Haar omgeving verklaarde haar voor gek. Hoe kon je zo’n carrière inruilen voor thuiszitten? Haar werd verweten dat ze thuisblijfmoeder werd en dat ze ‘daarvoor’ haar carrière opgaf. Mij werd verweten dat ik een carrière wilde terwijl ik een kind had. Het was duidelijk dat tijden veranderden. En bleven veranderen.

Nog geen vier jaar later was ze weer druk bezig met het

opbouwen van een carrière. En net toen die een beetje van de grond kwam, ging ik getuigen.

‘Soms moet je gewoon het goede doen, mam,’ zei ze tegen me, maar we wisten allebei dat het een enorme impact op haar, op ons, en ons samenzijn zou hebben.

Iris 1

‘Iris, wat is mijn aandeel in het geheel?’

‘Waarin?’

‘Nou, kijk jij weleens *My 600-lb Life* op TLC?’

‘Nee. Waar wil je heen?’

‘Dat programma gaat over mensen met obesitas. Die mensen zijn zo zwaar geworden dat ze alleen nog maar op bed kunnen liggen. Ze kunnen niet meer lopen, niet meer bewegen. Niets meer. Maar toch eten ze zich letterlijk dood. En nu vraag jij je af: hoe kan het dat mensen die niet naar de winkel kunnen om eten te halen, of kunnen koken, of zelfs maar de deur open kunnen doen voor de bezorgservice zo zwaar zijn?’

‘Nee, dat vraag ik me niet af, maar ik weet het antwoord uiteraard wel. Omdat de omgeving dat doet. Zij houden de zwaarlijvigheid in stand.’

‘Precies, maar ze zien zelf niet in dat ze dat doen. Nu is mijn vraag aan jou: wat zie ik niet? Hoe heb ik bijgedragen aan hoe Wim is geworden?’

‘Ik begrijp je.’

‘Uit liefde zijn we Wim gaan steunen.’

‘Dat is heel normaal. Dat doen familieleden.’

‘Maar wat als we – nadat hij Heineken had ontvoerd – hadden gezegd: “We laten je vallen, je had dit niet mogen doen”?’

‘Ik denk dat jullie, en zeker jij, omdat je je al zo tegen-
gesteld aan het gezin ontwikkelde, dan een leven zonder je
broer had geleid.’

‘Dat zou voor mij een heel verschil hebben gemaakt. Maar
denk je dat hij dan gestopt zou zijn met zijn gedrag?’

‘Als ik jou aanhoor, was hij voor de ontvoering al bezig
met overvallen, was hij al heel jong op het slechte pad. Hij
had als kind gecorrigeerd moeten worden.’

‘Door mijn moeder?’

‘Bijvoorbeeld, of door andere belangrijke figuren in zijn
leven: een vriendinnetje, of een oom of tante.’

‘Dat is niet gebeurd. Door onze bloedband hebben wij hem
allemaal gesteund in de slechtheid van zijn gedrag, en zijn zo
medeverantwoordelijk voor hoe hij is geworden.’

‘Maar je bent niet medeschuldig aan wat hij heeft gedaan.
En het mooie is dat jij, Sonja en eigenlijk ook je moeder, nu
hebben gezegd: “Dat moet stoppen. Je moet eens ophouden
met dat gedrag”.’

‘Een beetje laat, hè?’

‘Soms zijn de omstandigheden er niet naar om het eerder
te doen. Het was een extreem complexe situatie waar jullie
als gezin in terechtkwamen, mede door de maatschappelijke
veroordeling die jullie moesten ondergaan, door de gezins-
patronen die er al waren, en door de verbintenis tussen Sonja
en Cor. Het zorgde ervoor dat jullie nog meer naar elkaar toe
kropen. Het is heel begrijpelijk allemaal.’

‘Begrijpelijk, maar met heel grote gevolgen.’

De rechtszaak

Ik loop mijn moeders huis binnen. Ze zit in haar aangepaste stoel.

‘Is het al begonnen?’ vraagt ze gelijk.

‘Nee, er is wat vertraging,’ antwoord ik. Ik volg de zaak op Twitter.

‘Wim loopt nu de zaal in,’ zeg ik.

‘Hoe ziet hij eruit?’

‘Hij heeft een trui aan. Niet zijn North Face-jas.’

‘En zijn gezicht?’

‘Dat weet ik niet. Ik lees dat de verslaggeefster zijn gezicht niet kan zien. Hij kucht en blijft zijn keel schrapen.’

Ik hoor hem, en denk terug.

Ik loop met jou door het verleden. Ik hoor mezelf praten. Onecht. Alles geacteerd. Ik hoor jou praten. Onbevangen, in je natuurlijke habitat. Vol vertrouwen dat ik zwijg over alles wat jij mij vertelt. Wetend dat ik je zal helpen alles te verhullen. Pratend over waar jij het liefst over praat: mensen angst aanjagen. En: de dood.

Er is geen gesprek waarin een van jouw slachtoffers niet tot leven komt. Jouw angst door een van hen alsnog te worden gegrepen, is er elke dag.

Ik zie mezelf naast je lopen. Jij ruim twee koppen groter.

Terwijl ik hoor dat jij zegt: ‘Ik ken hier niet meer tegen, As,’ zie ik in de Maasstraat een man op ons aflopen, met zijn hand in zijn zak. Ik proef weer wat we aten toen je zei: ‘Ik sla haar het ziekenhuis in.’ De terloopse toevoeging van weer een naam op een nieuwe lijst. Toekomstige slachtoffers. Slachtoffers uit het verleden. Iedere opmerking krijgt betekenis in die context. Het obsessief anticiperen op de toekomst, bang dat het verleden je inhaalt.

Sonja, Sandra en ik hebben gedaan wat we konden, maar rekenen niet op een veroordeling, want we weten hoe het werkt. Dat een gebeurtenis in de rechtszaal niet bewezen kan worden, betekent niet dat die niet heeft plaatsgevonden. Het proces kan proberen de waarheid te achterhalen, maar slaagt daar niet altijd in. Te vaak is het slechts een uitkomst van onmogelijkheden in de opsporing en strategische slim-migheidjes van de verdediging van de verdachte: ontkennen, een stukje bekennen als dat het beste resultaat geeft, draaien en verdraaien.

‘Wat is er, As?’ onderbreekt mijn moeder mijn gedachten.

‘Niets, mam. Hoezo?’

‘Je kijkt zo zorgelijk.’

‘Er is niks.’

‘Het gaat toch wel goedkomen?’

‘Ja, tuurlijk,’ zeg ik zo overtuigend mogelijk.

Ze kijkt me opgelucht aan. Ik wil dat ze opgelucht is. Dat ze zich geen zorgen maakt, die laatste jaren van haar leven.

‘Ga je mee, mam? Gaan we iets leuks doen. Ik lees het later allemaal wel.’

‘Graag, want ik hoef het allemaal niet te weten. Ik weet toch wel wat hij gaat zeggen, en dan zit ik me alleen maar

weer op te winden. Dat is niet goed voor mijn hart.'

'Daarom. We gaan lekker een stukje rijden.'

We zijn al de hele dag samen onderweg als mijn telefoon trilt. Francis stuurt me een app met een link: 'Joviaal, overtuigend en gewiekst,' kopt het *Algemeen Dagblad*.

'Had je dat al gelezen?' vraagt ze.

'Nog niet.'

'Als je dat artikel leest, zie je dat het weer gebeurt, hè? Hij pakt iedereen weer in,' appt ze terug.

'Ik doe het zo.'

Na het thuisbrengen van mijn moeder en eenmaal terug in mijn onderkomen open ik de link en begin te lezen. Wim acteert op de zitting, zoals hij altijd heeft gedaan. Vol zelfvertrouwen loopt hij fluitend de zaal in. Hij is charmant, goed gebekt en geestig. Hij praat in anekdotes die leuk en spannend klinken. De sfeer is ontspannen en bijna gezellig. Gelach in de zaal. Hij lacht. Hij is grappig, hij neemt iedereen mee en in een onbewaakt ogenblik domineert hij ieders beleving: we lachen samen, zie je wel dat ik niet zo eng ben? Hij is niet anders dan wij. Hij is ook maar gewoon. Hij zal toch niet zo slecht zijn? Misschien heeft hij het niet gedaan?

Ik ben bang dat gebeurt waar ik officier van justitie Karin Zon van tevoren al voor heb gewaarschuwd: 'Ik kan jullie de waarheid vertellen, maar als je een uur met hem zit, ben je ervan overtuigd dat de werkelijkheid die hij jou voorspiegelt de waarheid is. Dan denk je: die zusters zijn gek, die arme man heeft niks gedaan.'

Ik lees verder en hoor hem zeggen wat een buitenstaan-

der niet verstaat. Hoor hem leugens opstapelen, personen aanvallen en alle logica vervangen door complottheorieën. Ik herken het. Alles wat normaal is, diskwalificeert hij. Een testament is maar een papiertje. Met miljoenencontracten wordt niet gewerkt: 'Wij geven elkaar gewoon een handdruk.' En alles wat abnormaal is, maakt hij heel gewoon. 'Ik schop je hier door de hele straat' een ernstige bedreiging? Ach, hij praat nu eenmaal zo, hij is een jongen van de straat. Het kind van elf dat hij door de telefoon verrot scheldt 'is wel wat gewend'. Hij wordt er flauw van altijd maar onterecht beschuldigd te worden. Hij is door de rechtbank eerder veroordeeld voor afpersing? Dat 'ken gebeure', maar hij heeft het niet gedaan.

Zoals het er nu naar uitziet, krijgt hij zestig zittingsdagen de tijd om iedereen onder te dompelen in zijn verhaal. Weersproken wordt hij niet, want wij mogen alleen antwoorden op de vragen die ons gesteld worden. En het is de kunst van de advocatuur geen vragen te stellen waarop het antwoord Wims weergave van de werkelijkheid kan ontkrachten.

Hij zal er alles aan doen om datgene wat ik over hem heb verklaard te weerleggen, en het maakt hem niet uit hoe. Liegen, bedriegen, beïnvloeden en soms de waarheid spreken als dat in zijn voordeel is. Hij zal alles aangrijpen om onder een veroordeling uit te komen.

Ik lees het artikel nogmaals. Wim liet op de eerste zittingsdag een messcherpe indruk achter.

Ik ben bang, maar ook blij. Iets in mij hoopt dat hij een goede verdediging heeft, dat hij aantoon dat wij niet de waarheid spreken, dat wij ons vergissen. Dat ik niet al vijftig jaar een leugenaar hoef te zijn, omdat hij altijd de

waarheid vertelde. Dat ik geen verrader kan zijn, omdat hij van begin af aan de waarheid sprak.

Dat ik al die jaren, ruim vijfendertig jaar, geen verraad aan mezelf heb gepleegd.